

nog in een tuinderijtje bij het Zuid-Hollands landschap voederbieten geteeld als voer voor de geiten. Al deze verhalen speelden zich in de jaren 60 en 70 af, we zijn nu 40 jaar verder..... Al wandelend vragen we ons af hoe het hier over 40 jaar zal zijn en hoe kijken ze dan tegen natuurbeheer aan.

Dick is zelf al jaren met een zaagploeg iedere winter in de duinen te vinden. Zo helpt hij mee aan zijn grote wens, het nog veel verder open maken van de duinen. Maar verzucht hij, zonder konijnen wordt het een lastig verhaal. Overal waar gekapt is, zou je eigenlijk nabeheer moeten plegen, de ossen en pony's houden het opschot niet bij.....

En toen waren we weer bij het bezoekerscentrum, bij de parkeerplaats waar vroeger die grote hoeveelheden echt walstro stonden.....

De moraal van het verhaal is deze: het open maken van de duinen is een goed begin, maar ook al ga je daar actief mee door, het wordt nooit meer zoals het was.

Veranderingen in de Duinen van Oostvoorne door Jan Alewijn Dijkhuizen

De geschiedenis van de Duinen van Oostvoorne beschrijven is al uitvoerig en door veel mensen gedaan. Ik vind geschiedenis pas leuk als ik het kan zien en beleven. Afgelopen jaren heb ik daarom al enkele excursies geleid waarbij ik verteld heb over zichtbare veranderingen in de Duinen van Oostvoorne. In dit stukje zal ik proberen deze veranderingen zo aanschouwelijk mogelijk te beschrijven.

900 jaar oud; oud of jong?

Dit verhaal begint bij het bezoekerscentrum Tenellaplas. Waarom? Omdat iedereen weet waar het ligt! Het ligt namelijk, ook al is het niet zo goed zichtbaar, midden in de oudste duinen van Voorne. Maar wat is oud? In grote delen van Nederland liggen oude duinen, duizenden jaren oud, steeds hoger en hoger wordend, uitstijgend boven de steeds verder stijgende zeespiegel. U weet toch dat onze voorouders in de tijd van de sabeltandtijgers, mammoeten en reuzenherten van Nederland naar Engeland konden lopen?

Hier op Voorne zijn die oude duinen steeds weggespoeld en zijn er pas zeer recent, rond 900 jaar geleden, nieuwe duinen gevormd.

Die duinen zijn ontstaan op grote zandvlakten in de delta van Rijn en Maas. Namen als Westplaat en Hinderplaat bestaan nog steeds, maar ook onder ons duingebied liggen zulke zandplaten. De Duinen van Oostvoorne lagen ingeklemd tussen de Brielse Maas en de Strype. Dit hele gebied heette vroeger de Heveringen. Waar landgoed Strypemonde nu ligt, stroomde de Strype tussen de duinen via het Windgat naar zee. De dorpen Rockanje en Oostvoorne waren zodoende tot halverwege de 14e eeuw door de Strype van elkaar gescheiden. Overigens is bij Oostvoorne de eerste bedijking rond de 12e

eeuw gestart met de aanleg van polder Gouthoek. Waar vrijwel heel Oostvoorne in past. Polder Rockanje is een eeuw jonger. Opvallend zichtbaar zijn nog altijd de Vleerдамse-dijk, de Noorddijk en de Heindijk.

Konijnen in de wildernis

De Heveringen wordt in oude geschriften genoemd als een woeste wildernis met lage stekelige struiken. De verantwoordelijkheid voor het gebied lag bij de Graven van Holland die het gebied lange tijd hebben verpacht. In het boek van Anton van Haperen, "Een wereld van verschil" kun je veel informatie vinden over het gebruik van de Heveringen. Wat ik me nooit gerealiseerd had, was dat konijnen tot halverwege de 18e eeuw een belangrijk commerciële waarde hadden. Het gebied de Heveringen is dan ook lange tijd verpacht geweest als konijnenwarande, een konijnenjachtveld zeg maar. Daar is echter in het veld niets van terug te vinden. Nadat het verpachten van konijnenwarandes op zijn eind liep, werden de duinen vooral gebruikt om vee in te laten grazen.

Ontginning vanaf 1725

De recente en zichtbare geschiedenis in de Heveringen begint in 1725. Het gebied werd verkocht aan een particulier. Vanaf dat moment werden er, weliswaar kleinschalig, greppels gegraven, zandwallen opgeworpen en bosjes aangeplant als bescherming tegen wind en vee. Kortom, de ontginning van de duinen was begonnen. Kleine percelen werden in erfpacht uitgegeven en uitgerasterd. In het niet ontwikkelde "wilde" duingebied bleef vee grazen. Wanneer je vanuit het bezoekerscentrum om je heen kijkt, zie je overal de sporen van deze ontwikkeling. Loop je de Heveringen op dan loop je eerst door een voormalige tuinderij omzoomd met elzenhagen. Deze worden overigens door vrijwilligers van het Zuid-Hollands landschap regelmatig als cultuurelement onderhouden. Overal rond de Heveringen zie je van dit soort oprukkende akkertjes. Loop je vanuit het bezoekerscentrum de Duinen in, dan wandel je ook eerst langs en door een aantal voormalige tuinderijen. Ook zie je hier nog de sporen van de kenmerkende kleinschalige bebouwing. En voor de mensen die het weten te vinden, midden in het duingebied ligt Kruine's tuintje, een klein afgevlakt stukje duin met aan twee kanten een zandwalle, ooit ontgonnen voor het telen van groente. In 1909 werd het laten grazen van vee in de duinen door het Hoogheemraadschap verboden vanwege het verstuiven van de duinen en de gevolgen voor de veiligheid van het achterland. Nu, een eeuw later, kunnen we ons dat nauwelijks voorstellen.....

Grootschalige ontwikkelingen vanaf 1902

Pas begin 20e eeuw werd het duingebied mee gezogen in de vaart der volkeren. Oostvoorne werd dankzij een veerdienst (1902) en het trammetje (1906) vanuit Rotterdam een bereikbare badplaats. In die tijd werd door een aantal particulieren een exploitatiemaatschappij voor het duingebied opgericht. Vooral de omgeving van het Kreekpad, de Windgatseweg en de Heveringen moest verder ontwikkeld worden. Er werden bouwplannen ontwikkeld die echter door het Hoogheemraadschap werden tegengehouden. Toen ook de crisis roet in het eten gooide, werd het gebied overgedragen aan het Administratiefonds Rotterdam, dat het vervolgens in 1957 overdroeg aan het Zuid-Hollands Landschap. Intussen was in de crisisjaren het IJtersonbos aangeplant. Opvallend was dat dit met abelen werd gedaan in plaats van met dennen, wat veel meer gemeengoed was. Het doel was om het stuiven tegen te gaan en het gebied aantrekkelijker te maken voor recreanten.

Aan de overdracht aan het Zuid-Hollands Landschap waren wel voorwaarden verbonden. De Heveringen zouden toegankelijk worden voor massarecreatie (denk aan de Spartelvijver), er moesten veel wandelpaden komen om meer mensen te kunnen laten genieten van het duingebied en alleen de buitenzone moest rustig blijven vanwege de natuurwaarden. Er zijn beelden uit de jaren '60 waarop te zien is dat het inderdaad druk is bij de Spartelvijver met badderende kinderen en volwassenen achter windschermen. Ook het padennet in de duinen zorgt voor een zeer goede ontsluiting.

Tot zover de ontwikkelingen rond het oudste duingebied van Voorne. Maar let op, er deed zich aan de zeezijde van de duinen nog een duidelijk zichtbare ontwikkeling voor: nieuwe duinvorming!

Nieuwe duinvorming

Terwijl er van het oorspronkelijke duingebied aan alle kanten stukjes werden afgesnoept door ontginning, werd het duinterrein toch steeds groter. Deze ontwikkeling is ook door mensen veroorzaakt. De aanleg van de Nieuwe Waterweg, gereed in 1872, zorgde er voor dat er veel minder water via de Brielse Maas naar zee stroomde. Waar toch al verzanding plaatsvond en zich voor de kust van Oostvoorne zandplaten ontwikkelden, ging dat nu in een versneld tempo verder. Voor de duinen ontstond op een zich steeds verder uitbreidende zeehondenplaat een nieuwe duinenrij. Deze werd met behulp van mensenhanden aaneengesmeed tot de zogeheten zeereep van 1910.

Interessant is om te beseffen dat toen het Breede Water, de Schapenwei, het Vogelvlak en de Vliegveldvallei niet bestonden. Daar spoelde de zee! Al snel daarna (1926) lag er alweer een nieuwe duinenrij op de strandvlakte, daarmee werden het Breede Water en de Vliegveldvallei afgesnoerd van zee. Slechts 11 jaar later was er weer een strandvlakte afgesnoerd van zee door de laatste volwaardige zeewering uit 1935. Daardoor ontstond het Vogelvlak en de Gentionnenvallei.

Na de Tweede Wereldoorlog was het wel gedaan met de natuurlijke veranderingen voor de kust van Voorne. Europoort rukte op en in 1950 werd de Brielse Maas afgedamd. Hierdoor slibden de stranden bij de boulevard van Oostvoorne nog sneller dicht. Vervolgens werd 3 kilometer voorbij de Brielse Maasdam nog een dam in het Brielse Gat aangelegd, hierdoor ontstond een zout binnenmeer, het Oostvoornse Meer. Uiteraard paste de natuur in het gevormde meer zich aan de nieuwe omstandigheden aan. Er was geen getijdenwerking meer, dus de oevers begroeiden razendsnel. Zo is het Groene Strand tegenover Hotel van Marion ontstaan, maar ook het Parnassiavlak. Hier werd door het Zuid-Hollands Landschap al snel een maairegime ingevoerd, anders was het gebied nu geheel overgroeid met struiken en bomen.

Deze laatste zeereep is in de jaren '80 opgehoogd tot Deltahoogte en hoewel er duinvorming plaats vindt op het strand van Oostvoorne, ziet het er niet naar uit dat dit een dichte zeewering wordt.

Reactie op alle ontwikkelingen

Er is natuurlijk door het afdammen van de Brielse Maas en de aanleg van de Maasvlakte nogal wat veranderd aan stroming en wind en daarmee samenhangend een afname van de branding en veranderingen in suppletie en saltspray. Hierdoor groeide de oppervlakte struiken en bossen van onder de 30% naar rond de 80%. Vanaf de jaren '80 is er begonnen met het inzetten van vrijwilligers om verbossing tegen te gaan. Vooral rond valleien werden bomen omgezaagd, later ook op droge zandhellingen. Pas veel later werd men zich bewust van de waarde van de Heveringen. Het gebied werd natuurlijk wel

gemaaid, maar ook hier rukte langzaamaan de bebossing op. Pas enkele jaren geleden is er gestart met het weer wat open maken van de oorspronkelijke glooiende duinen. Waar vroeger met handzaag en later met motorkettingzaag gewerkt werd, worden nu met enorme machines meerdere hectares per jaar ontbost. Gelukkig wordt daarbij wel rekening gehouden met de kenmerkende begroeiing en blijven meidoorns en wegedoorns hier en daar staan. Dat is goed voor kleinere dieren en insecten en zorgt ook voor kleine microklimaatjes waar ons duinterrein zijn rijkdom aan te danken heeft.

Cultureel erfgoed

Tenslotte wordt er met het beheer nog rekening gehouden met het cultureel erfgoed. Al die kleine ontginningen die na 1725 hebben plaatsgevonden, hebben voor een zeer karakteristiek kleinschalig landschap gezorgd (voor informatie over de bewoning verwijst ik u naar het openlucht museum De Duinhuisjes). Overal in de Duinzoom zijn kleine weijtjes met elzenhagen terug te vinden. Deze worden zoveel mogelijk geknot en zelfs weer ingeboet. Het is dus niet de bedoeling dat dit landschap weer terug gevormd wordt tot de woeste wildernis die het vroeger heette te zijn.

Nawoord

Het valt wellicht niet mee om van papier alle veranderingen te overzien.

Ik ben wel bereid om u eens rond te leiden vanuit het bezoekerscentrum over de Heveringen en door de duinen rond het thema veranderingen. Bent u geïnteresseerd, neem dan contact met mij op.

Literatuur

Hapere van, A.M.M. (2009). Een wereld van verschil. Zeist. KNNV Uitgeverij.

